

شرکت در آزمون های سرای تاریخ
www.azmoon.sarayetarikh.ir

آزمون های آنلاین سرای تاریخ

- ✓ پایه دهم (تاریخ ۱)
- ✓ پایه یازدهم (تاریخ ۲)
- ✓ پایه دوازدهم (تاریخ ۳)

سوالات تستی درس به درس بصورت رایگان
آزمون های جامع کنکوری درس تاریخ
نمونه سوالات امتحانی

دانلود سوالات درس به درس تاریخ (۱) ، تاریخ (۲) ، تاریخ (۳)

وب سایت سرای تاریخ مرجعی کامل درباره تاریخ ایران و جهان www.sarayetarikh.ir

www.azmoon.sarayetarikh.ir

سایت عضویت و شرکت در آزمون ها

ایمیل : sarayetarikh@gmail.com

تهییه و تنظیم : ابوالفضل فدائی (دبیر تاریخ)

۱- منابع اطلاعاتی در مورد شیوه کشورداری هخامنشی را نام ببرید؟

۲- نقش شاه در تشکیلات سیاسی هخامنشی را بیان کنید؟

آینه کشورداری

درس ۱۱

در این درس، شما با استفاده از شواهد و مدارک معتبر تاریخی و باستان‌شناسی، نظام حکومتی ایران باستان را مطالعه و بررسی کرده، شیوه‌های مدیریتی، تشکیلات اداری و نظامی آن دوره و کارکرد آنها را ارزیابی می‌کنید.

سنگ نگاره کاربوش یکم و درباریان - تخت جمشید

ادعا می‌کرند که به خواست اهوره‌مزدا به مقام پادشاهی دست یافته‌اند و به یاری او بر کشور فرمان می‌رانند. این ادعا به نوعی به حکومت آنان جنبه دینی می‌داد و مردم را تشویق و ترغیب به فرمان برداری از آنان می‌کرد.

نظام سیاسی و اداری

ارائه تصویری روشن و کامل از نحوه اداره کشور و تشکیلات اداری در دوران ماد، به دلیل کمبود اسناد و شواهد مکتوب، بسیار دشوار است. به نظر می‌رسد که شاهان ماد، به تقليد از شاهان پیشین و معاصر خود، حکومت می‌کردند و احتمالاً دربار و تشکیلات اداری محدود و کوچکی داشته‌اند که شامل پادشاه و برخی اصحاب منصبان درباری، فرماندهان نظامی و حاکمان محلی می‌شده است.

هخامنشیان از شیوه کشورداری دوران هخامنشیان گاهی بیشتری داریم. سنگ‌نوشته‌ها و لوح‌های گلی هخامنشی و نیز نوشتۀ‌های موزخان یونانی عهد باستان، حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره نظام حکومتی و تشکیلات اداری آن دوران است.

در رأس تشکیلات سیاسی و اداری هخامنشیان، پادشاه قرار داشت که از اختیارات فراوانی در اداره امور کشور برخوردار بود. پادشاهان هخامنشی، به‌ویژه داریوش یکم،

فعالیت ۱

- الف - درباره اهداف و انگیزه شاهان هخامنشی از طرح چنین ادعاهایی، در کلاس گفت و گو کنید.
- ب - تحقیق کنید که فرّه ایزدی یا فرّ کیانی در ایران باستان چه مفهومی داشته و ارتباط آن با ادعای اعطای مقام شاهی از سوی اهوره‌مزدا به شاهان هخامنشی چه بوده است.

حقوقی در کنار پادشاه حضور داشتند که وی درباره مسائل مهم حکومتی، به‌ویژه جنگ و صلح، با آنان مشورت می‌کرد. هخامنشیان برای اداره قلمرو پهناور حکومت خود که شامل

با این حال، شاهان هخامنشی، خود را بی‌نیاز از مشورت با بزرگان و مشاوران نمی‌دانستند. از این‌رو، یک گروه مشورتی شامل بلندپایگان سیاسی، نظامی، اداری و احتمالاً مذهبی و

۳-شیوه مدیریتی کورش بزرگ چگونه بود؟

۴-نظام سیاسی-اداری که داریوش یکم ایجاد کرد به دو بخش تقسیم می شد ، آنها را نام ببرید؟

وی به عنوان بنیان گذار و طراح اصلی نظام سیاسی - اداری حکومت هخامنشیان شناخته می شود.

۵ نظام سیاسی-اداری که داریوش یکم ایجاد کرد، به دو بخش **۴** تشکیلات اداری مرکزی و تشکیلات استانی یا ساتراپی تقسیم می شد.

تشکیلات اداری مرکزی در درون دربار هخامنشی و در پایتخت ساماندهی شده بود و اجزای اصلی آن **را اخزانه شاهی**، **انبار شاهی** و **دیوان شاهی** تشکیل می دادند. هر یک از این اجزاء، به وسیله یکی از نجیابی بلندپایه مادی یا پارسی اداره می شد. **دیوان شاهی وظيفة مهم** نگارش، تنظیم، ثبت و نگهداری نامه ها، اسناد و نوشتہ های دولتی را بر عهده داشت. در این دیوان، تعداد زیادی از دبیران و منشیان کار می کردند که به زبان ها و خطهای رایج در سرزمین های هخامنشیان آشنا بودند.

سرزمین های گوناگون با اقوام، فرهنگ ها و آداب و رسوم متفاوت می شد، نیازمند شیوه های مدیریتی تازه و تشکیلات حکومتی کارآمدی بودند.**کورش**، **بنیان گذار** حکومت هخامنشی، از **۳** تشکیلات و تجربه های اداری حکومت های پیشین، برای اداره امور کشور استفاده کرد و شیوه جدیدی از فرمانروایی خردمندانه را که مبتنی بر احترام به دین و فرهنگ مردم سرزمین های فتح شده و مشارکت آنان در حکومت بود، ارائه کرد. سیاست کورش بزرگ این بود که از طریق مشارکت دادن اقوام و ملت ها در اداره حکومت هخامنشی، وفاداری و پشتیبانی آنان را جلب کند.

در زمان داریوش یکم، حکومت هخامنشی به نهایت گسترش خود رسید و این پادشاه هوشمند و لایق، برای سامان دادن به امور و اداره بهتر قلمرو پهناور تحت فرمان خود، نظام اداری منظم و کارآمدی را پدید آورد. از این رو،

۶ **مهر دوره هخامنشی؛** نامه های اداری هخامنشیان به خط و زبان آرامی نگارش یافته و مهر می شد. منصب **مهرداری**، یکی از مناصب دیوان شاهی بود.

نیرومند پدید آورد.**۷** در زمان هخامنشیان، مسئولیت بازرگانی و نظارت دقیق و کامل بر عملکرد مقام ها و مأموران دولتی در پایتخت و شهربانی ها (ساتراپی ها) بر عهده یکی از خویشاوندان نزدیک شاه یا یکی از درباریان مورد اعتماد و وفادار به او قرار

داریوش یکم، تشکیلات استانی یا شهربانی و شیوه اداره آنها را نیز از نو سامان داد و قواعد تازه ای را برای نظارت و تسلط بیشتر حکومت مرکزی بر شهربانها به وجود آورد.

۸ **نظام سیاسی - اداری که داریوش یکم ایجاد کرد، موجب وحدت بیشتر قلمرو هخامنشیان شد و حکومتی متمرک و**

۵-اجزای اصلی تشکیلات اداری مرکزی دوره داریوش هخامنشی را بنویسید؟

۶-نظام سیاسی-اداری که داریوش تأسیس کرد، چه نتیجه ای داد؟

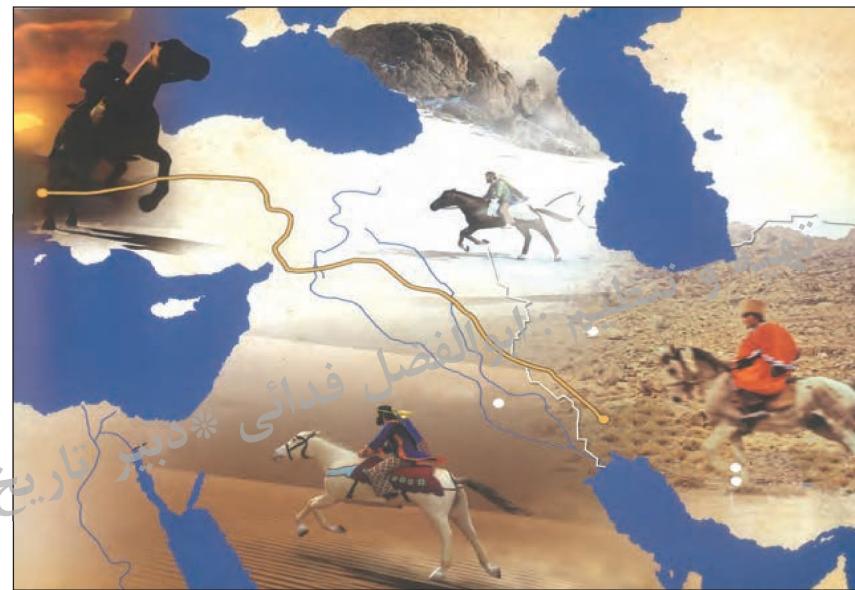
کنند که صاحب منصبان حکومتی وظایف خود را به درستی انجام می‌دهند و اوضاع کشور بسامان است.

می‌گرفت. مسئول بازرگانی و مأموران تحت فرمانش، به عنوان «چشم و گوش شاه» معروف بودند. آنان به طور منظم به بخش‌های مختلف قلمرو سر می‌کشیدند تا اطمینان پیدا

فعالیت ۲

با یکدیگر هم‌فکری کنید و پاسخ دهید:

- الف - چرا در دوران هخامنشیان مأموران اداره بازرگانی و نظارت، به عنوان «چشم و گوش شاه» شناخته می‌شدند؟
- ب - در زمان کنونی چه نهادها یا وزارت خانه‌هایی، تقریباً همان وظایفی را انجام می‌دهند که در آن زمان، مأموران بازرگانی انجام می‌دادند؟

● پیک‌های تیزپای دوران هخامنشی در مسیر جاده شاهی (مأخذ: هفت رخ فرخ ایران)

یک توضیح

داریوش یکم قلمرو وسیع هخامنشیان را به ۲۳ شهربانی تقسیم کرد که یونانیان آنها را «ساتراپی» و حاکم آن را «ساتراپ» می‌نامیدند. ساتراپی را در زبان فارسی می‌توان به شهربانی یا شهریابی و ساتراپ را شهربَب یا شهریابی کرد. بعد از تعداد شهربانی‌ها افزایش یافت، به طوری که در زمان خشایارشا به حدود ۳۰ شهربانی رسید. فارس به عنوان سرزمین اصلی و زادبوم هخامنشیان زیر نظر مستقیم پادشاه اداره می‌شد، اما سایر شهربانی‌ها دارای شهربَب یا حاکمی بودند که توسط شاه منصوب می‌شد. با تدبیر داریوش، در کنار هر شهربَب، یک فرمانده نظامی و یک مدیر امور مالی و اداری نیز قرار گرفت که به طور مستقیم تحت فرمان شاه عمل می‌کرد. علاوه بر آن، هر شهربَب، خود به قسمت‌های کوچک‌تری تقسیم می‌شد. همچنین مأموران چشم و گوش شاه در همه جا نظاره‌گر رفتار تمامی صاحب منصبان در شهربانی‌ها بودند.

داریوش بزرگ همچنین به منظور نظارت دقیق و کامل بر کار حاکمان شهربانی‌ها و اطمینان از روند درست امور، شبکهٔ بربرد را پدید آورد. این شبکه شامل تعداد زیادی از پیک‌های تیزپای پیاده و سواره بود که کار خبرگیری و خبررسانی را می‌انداشتند و دیگر نقاط کشور بر عهده داشتند. شبکهٔ وسیعی از جاده‌ها، چاپارخانه‌ها و چاپارها که به فرمان داریوش به وجود آمده بود، در اختیار مأموران بربرد و افرادی با عنوان چشم و گوش شاه قرار داشت که کار خود را در کمترین زمان و به خوبی انجام دهند.

۷-اعضای مجالس دوران اشکانیان چه کسانی بودند؟

۸-معروف ترین خاندان های دوران اشکانی را نام ببرید؟

خاندان بزرگ، و در دیگری پیشوایان دینی یا مغان حضور می یافتدند.^۱ ای این دو مجلس، پادشاه اشکانی را در اداره کشور کمک می کردند و در تعیین جانشین پادشاه و تصمیم گیری برای جنگ و صلح نقش داشتند.

حکومت اشکانی به شکل غیرمت مرکز اداره می شد و اداره برخی از سرزمین ها و مناطق کشور به صورت موروژی در اختیار پادشاهان کوچک و حاکمان محلی بود که تا حدودی در اداره قلمرو خویش استقلال داشتند. آنان دارای سپاه بودند و حتی به نام خود سکه ضرب می کردند. این گروه از پادشاهان و حاکمان محلی برای نشان دادن اطاعت و وفاداری خویش به حکومت اشکانی، علاوه بر پرداخت باج و خراج سالانه، به هنگام جنگ، سپاه خود را در اختیار اشکانیان قرار می دادند. شیوه غیرمت مرکز اداره حکومت اشکانیان، شیوه حکومت ملوک طوایفی نامیده شده است.

سلوکیان: در دوران حکومت سلوکی، قدرت و مناصب مهم سیاسی، اداری و نظامی در اختیار یونانیان بود. سلوکیان برای تحکیم سلطه خود، یونانیان زیادی را به ایران کوچاندند و آنان را در شهرهای جدیدی که بیشتر به شهرک ها و پادگان های نظامی شباخت داشتند، جای دادند. سلوکیان بخش عمده ای از تشکیلات دیوانی (اداری و مالی) هخامنشیان را به خدمت گرفتند. تقسیمات کشوری مانند روزگار هخامنشی بود و سلوکیان، قلمرو خود را به تعداد زیادی شهری (ساتراپی) تقسیم کردند. آنان در گرفتن مالیات به روش پیشین عمل می کردند. فرمانروایان سلوکی همچنین به سیاست آزادی و مدارای دینی پادشاهان هخامنشی ادامه دادند.

اشکانیان: خاندان اشکانی به انکای جنگاوران قبایل صحراگرد شرق ایران، به قدرت رسیدند. پادشاه اشکانی بالاترین مقام سیاسی و نظامی کشور به شمار می رفت. علاوه بر خاندان شاهی، خاندان های بزرگ دیگری نیز در قدرت و حکومت سهیم بودند. معروف ترین این خاندان ها عبارت بودند از:
^۲ کارن یا قارن در نهادوند، سورن در سیستان، و مهران در فرسنگ
^۳ در دوران اشکانی دو مجلس وجود داشت. در یکی از این مجالس، شاهزادگان، بزرگان درباری و نمایندگان هفت

فعّالیت ۳

با توجه به شیوه حکومت اشکانیان، دلیل بیاورید که چرا تشکیلات اداری (دیوان سالاری) در دوران آنان، به گستردگی تشکیلات اداری دوران هخامنشیان و ساسانیان نبود؟

● اردشیر بابکان، بنیانگذار سلسله ساسانیان (سمت چپ) هنگام دریافت حلقة شاهی از اهوره‌مزدا (سمت راست) — نقش رستم

ساسانیان: در دوره ساسانی نیز همچنان پادشاه در رأس هرم قدرت سیاسی جای داشت. پادشاهان ساسانی مانند پادشاهان هخامنشی ادعا می کردند که بنا به خواست اهوره‌مزدا به مقام شاهی رسیده‌اند و حکومت آنان مورد تأیید او است.

۹- پادشاهان ساسانی به منظور ایجاد تمرکز و افزایش دامنه نظارت و تسلط خود بر مناطق مختلف کشور چه کردند؟

فعالیت ۴

با راهنمایی دبیر خود، سه مورد دیگر از نقش بر جسته‌های دوران ساسانی با موضوع دریافت تاج و حلقه شاهی از اهوره‌مزدا را جست و جو کنید و تصویر آنها را در کلاس نمایش دهید.

و مناطق مختلف کشور به‌ویژه نواحی جنوبی، مرکزی و غربی آن، تحت نظارت و سلطه مستقیم حکومت ساسانی قرار گرفت.^۱

تشکیلات اداری ساسانیان از اداره‌ها یا دیوان‌های مختلفی تشکیل شده بود که در رأس آنها، وزیر بزرگ قرار داشت که به او بزرگ‌فرمادار می‌گفتند. وزیر تحت نظارت مستقیم پادشاه کار می‌کرد و مجری فرامین او بود. زمانی که پادشاه در جنگ یا سفر بود، وزیر به عنوان جانشین او کشور را اداره می‌کرد. وزیر همچنین گاهی فرماندهی سپاه را نیز در جنگ به عهده می‌گرفت.

علاوه بر پادشاه ساسانی، افراد و گروه‌های دیگری از قبیل اعضای خاندان شاهی، سران خاندان‌های قدیمی، وزیران، رؤسای ادارات و رؤسای روستاهای قدرت و اداره کشور سهیم بودند و مقامات بالای کشوری و لشکری را در اختیار داشتند. پادشاهان ساسانی به منظور ایجاد تمرکز و افزایش دامنه نظارت و تسلط خود بر مناطق مختلف کشور،^۲ از یک سو سپاهی دائمی و نیرومند تشکیل دادند و از سوی دیگر تشکیلات اداری (دیوان سالاری) را انسجام و نظم بخشدیدند و آن را تقویت کردند. در نتیجه این اقدام‌ها، از تعداد حکومت‌های موروثی ^{تحلیل} و نظمی به طور محسوسی کاسته شد

یک توضیح

فردوسي در شاهنامه، اهميت بالاي طبقه دبیران را زبان ارشد شير بايكان اين گونه بيان مي کند:	?
به بي دانشان کار نگذاشتي	به ديوانش کارآگهان داشتی
نرفتی به ديوان شاه ارشد شير	کسی را که کمتر بدی خط و وبر
قلمزن بماندی بر شهریار	سوی کارداران شدندي به کار
چو دیدی به درگاه مردی دبیر	ستاینده بُد شهریار ارشد شير
هم از رای او رنج پیراکند	نویسنده گفتی که گنج آکند
همان زیردستان فريادخواه	بدو باشد آباد شهر و سپاه
همه پادشا بر نهان متنند	دبیران چو پيوند جان متنند

(Shahnameh Firdausi, Tahqiqat Mohammad Dibir Siyasi, J, 4, صص ۱۳۷۶ و ۱۳۷۵)

بخش‌های مختلف تشکیلات اداری، مالیاتی، قضایی و نظامی کار می‌کردند و برخی از آنان با چند زبان و خط آشنا بودند. به رئیس دبیران و کاتبان، ایران دبیر بد یا دبیران مهست می‌گفتند که از جمله صاحب منصبان عالی رتبه تشکیلات اداری ساسانی محسوب می‌شدند.

دبیران نقش ممتاز و بسیار مهمی در تشکیلات اداری ساسانی داشتند. آنها در مرکز آموزشی به نام دبیرستان آموزش می‌دیدند. ^{آکار اصلی} دبیران نگارش فرمان‌ها، نامه‌ها و اسناد و ثبت و ضبط آنها بود، ولی کارهای دیگری مانند کرداوری و تألیف خدای نامک هم از وظایف ایشان بود. دبیران در

۱۰-در ایران باستان قضاوت به چند شکل انجام می‌گرفت؟

۱۱-در ایران باستان به ترتیب روحانیون و قضات شاهی به چه نوع مسائلی رسیدگی می‌کردند؟

نامیده می‌شد. قلمرو ایرانشهر به چندین کوره یا استان تقسیم شده بود که اعضای خاندان شاهی، افرادی از خاندان‌های بزرگ و یا فرماندهان نظامی بر آنها حکومت می‌کردند.

دربار شاهان ساسانی نیز، تشکیلات و تشریفات زیادی داشت و افراد و گروه‌های مختلفی به عنوان نديمان، پزشکان، موسیقی‌دانان و امثال آنها در آنجا خدمت می‌کردند.

قلمرویی که ساسانیان بر آن فرمان می‌رانند، ایرانشهر

یک توضیح

در دوره ساسانی، استان‌ها یا کوره‌ها نیز به بخش‌های کوچک‌تری تقسیم می‌شدند که به آنها شهر می‌گفته‌ند و مرکز آن «شهرستان» نام داشت و حاکمی محلی با عنوان «شهریک» آن را اداره می‌کرد. در رأس هر ده و مزارع آن (روستاگ=روستاق) هم یک دیهیگ بود. در این دوره، به حکام نواحی مستقل نیز «شهردار» گفته می‌شد.

در زمان خسروانوشیروان، قلمرو ساسانی به چهار بخش بزرگ تقسیم شد: خوارasan (=شرق) شامل: خراسان، سیستان و کرمان؛ خوروران یا خوربران (=غرب) شامل: بیشتر سرزمین‌های مرکزی و غربی ایران؛ بخش شمالی شامل: آذربایجان، طبرستان، ارمنستان و گرجستان؛ نیمروز (=جنوب)، شامل: پارس و خوزستان. در رأس هر بخش، یک سپهبد یا مژبان قرار داشت که هم‌زمان، مسئولیت امور نظامی، اداری و مالیاتی را بر عهده داشت.

قضاوت و دادرسی

سوی شاه و یا حاکمان مناطق مختلف منصوب می‌شدند.
۱۰ **[روحانیون** عمداً به اختلافات حقوقی و مدنی، و **قضات شاهی** به جرایم سیاسی و نظامی رسیدگی می‌کردند.] فواینین مربوط به نظام عمومی، نافرمانی و خیانت به شاه و کشور حتی در مورد شاهزادگان و دیگر اعضای خاندان شاهی خیلی سخت و بدون ملاحظه اجرا می‌شد] معمولاً شاه بالاترین مرجع قضایی و قاضی القضاط به شمار می‌رفت و در محاکمه‌های مهم، اغلب، حکم نهایی را او صادر می‌کرد. همچنین برخی از پادشاهان در روزهای معینی از سال، شخصاً به شکایت و دادخواهی مردم عادی رسیدگی می‌کردند.]

بر اساس باورهای کهن ایرانی، مهر یا میترا، ایزد پیمان و قانون و پشتیبان نظم اجتماعی بود. یکی از اصول مهم اندیشه ایرانی، پاییندی به عهد و پیمان بود. ایرانیان باستان همچنین به عدالت و راستی اهمیت بسیار می‌دادند و یکی از آرمان‌های آنان این بود که فرمانروایی عادل بر آنان حکومت کند. در ایران باستان، قوانین، بیشتر از عرف و عادات و اعتقادات قومی ایرانیان و به ویژه اوستا، کتاب دینی زرتشتیان گرفته شده بود. در برخی از کتاب‌های دینی آن زمان، مطالب بسیاری درباره انواع جرم و مجازات دیده می‌شود.

۱۱ [به طور کلی قضاوت به دو شکل غیررسمی و رسمی انجام می‌گرفت. شکل غیررسمی قضاوت را اغلب ریش‌سفیدان و بزرگان خانواده‌ها و قبایل بر عهده داشتند. قضاوت رسمی، بیشتر بر عهده روحانیون زرتشتی و نیز قضاتی بود که از

بررسی شواهد و مدارک

داریوش یکم در سنگنوشته بیستون از رفتار عدالانه و منصفانه خود و دودمانش سخن گفته و به آن مباحثات کرده است:
«... نه من و نه دودمانم دروغگو و بدقلب نبودیم. من موافق حق و عدالت رفتار کردم. نه توانوں و نه توانارا نیاز‌رم. مردی که با دودمان من همکاری کرد، او را نیک نواختم و آن کسی که بدی کرد، سخت کیفر دادم... تو که پس از من شاه می‌شوی، مردی که دروغگو باشد و آن کس را که بیدادگر باشد، دوست مباش و به سختی از او پرسش کن».»

فعالیت ۵

با راهنمایی دبیر خود، سنگ‌نوشته‌های داریوش یکم را بررسی نمایید و نکته‌های مربوط به عدالت و قضاوت را از آنها استخراج و فهرست کنید.

بیشتری باقی مانده است. مجموعه‌ای از قوانین و محاکمات عصر ساسانی در کتاب «مادیان هزاردادستان» به زبان پهلوی گردآوری شده و منبع ارزشمندی برای آشنایی با نظام حقوقی و دادرسی آن دوره محسوب می‌شود. (در دوره ساسانی، تشكیلات قضایی گسترش یافت و نقش روحانیان زرتشتی در امور قضایی بیشتر از گذشته شد. گروهی از روحانیان زرتشتی که با قوانین دینی و احکام عرفی آشنایی داشتند، عهددهدار امور قضاوت بودند.)

۱۳

از اشارات نویسنده‌گان یونانی معلوم می‌شود که در دوران هخامنشی قوانینی وجود داشته که قدرت و اختیارات پادشاه را محدود می‌کرده است. مثلاً هرودت به قانونی ایرانی اشاره می‌کند که براساس آن، شاه نباید کسی را به سبب یکبار ارتکاب جرم، به مرگ محکوم کند. همچنین برخی پادشاهان هخامنشی مانند کمبوجیه و خشایارشا درباره قانونی بودن برخی از کارهای خود با قضاط شاهی مشورت می‌کرده‌اند.

در دوره هخامنشی ترکیبی از قوانین و شیوه‌های دادرسی اقوام ایرانی و نیز اقوام و ملت‌های غیرایرانی تابع امپراتوری هخامنشیان، مبنای قضاوت بوده است. در درس ۴ اخواندید که قرن‌ها پیش از هخامنشیان، به دستور حمورابی، پادشاه بابل، مجموعه‌ای از قوانین در زمینه‌های گوناگون زندگی اجتماعی تدوین شده بود و اتفاقاً لوح سنگی آن قوانین در شوش، پایتخت سلسله‌های ایلام و هخامنشی کشف شده است. پادشاهان هخامنشی ملل تابع خود را، در تبعیت از قوانین و آداب و رسوم خود، آزاد می‌گذاشتند.

درباره قضاوت و دادرسی در دوره ساسانیان اطلاعات و مدارک

یک توضیح

در محاکم قضایی عصر ساسانی معمولاً سخنان طرفین دعوا در دفترهایی به نام پرسشنامک ثبت می‌شد و طرفین دعوا آن را امضا می‌کردند. تشخیص درستی امضاها و هویت شاکی و متهم بر عهده داور (قاضی) بود. گفتن وکیل هم مرسوم بود. حکم دادگاه برای طرفین لازم الاجرا بود و هزینه دادگاه را کسی که محکوم شده بود باید می‌پرداخت. در محاکمه‌هایی که تشخیص حقانیت طرفین دعوا و یا گناهکاری متهم برای قاضی می‌شود، وی طرفین دعوا و یا متهمان را مورد آزمایش یا ور قرار می‌داد. ور دو گونه بود: ور گرم: گذشتن از آتش، و ور سرد: خوردن سوگند که همان آب آمیخته با گوگرد بود.

۱۴- اقدامات دهیوک و هووخشتر در زمینه نظامی گری و سپاه را بنویسید؟

۱۵- داریوش در زمینه نظامی و نوسازی سپاه چه اقداماتی انجام داد؟

۱۶- چرا به سپاه ده هزار نفری داریوش، سپاه جاویدان می گفتند؟

بر واحدهای مختلف پیاده نظام بود که از قبایل، اقوام و ملل تابعه به آن پیوسته بودند.داریوش در زمینه نظامی و نوسازی سپاه نیز اقدامهای مهمی انجام داد. او در زمینه نظامی، نیروی ویژه ده هزار نفری به نام سپاه جاویدان را تشکیل داد.این نیروی نظامی به این سبب جاویدان نامیده شد که هیچ گاه از شمار آنها کم نمی شد. هرگاه سرباز یا فرماندهی بازنیسته یا کشته می شد، به سرعت فرد جدیدی جایگزین او می شد. عضای این سپاه، از میان جوانان برومند پارسی انتخاب می شدند و آموزش های ویژه می دیدند. در سپاه هخامنشی سواره نظام جایگاه مهمی داشت. سلاح اصلی آن نیزه بود. پس از سواره نظام، خیل عظیم پیاده نظام بود. در ارتض هخامنشی به جز پارسی ها، دیگر اقوام ایرانی و غیر ایرانی نیز حضور داشتند. هر یک از این اقوام، لباس جنگی و جنگ افزارهای مخصوص خود را داشتند.

● نگاره کمان داران هخامنشی - کاخ آپادانا شوش

شکل گیری و گسترش حکومت های بزرگ در ایران باستان که هر یک به مدت چندین قرن دوام آوردند، بدون وجود ارتشی منظم، مجهر و آموزش دیده، امکان پذیر نبود.

مادی ها: دهیوک، مؤسس حکومت ماد با گردآوری جنگاوران قبایل متعدد خود، اقدام به تشکیل سپاهی کرد. او به منظور مقابله با هجوم آشوری ها، هگمتانه (همدان کنونی) را به صورت دژی نظامی درآورد و استحکامات و قلعه های متعددی بنا کرد. هووخشتر، سومین پادشاه ماد، سپاه خود را به دسته های کمان داران، نیزه داران و سواران تقسیم کرد و در کنار آنان دسته های پشتیبانی، تدارکات و یگان های بارکش قرار داد. سلاح های سپاه ماد شامل خنجر، سرنیزه، سپر، شمشیر، تیر و کمان و زوبین بوده است.

هخامنشیان: سپاه هخامنشی تا زمان داریوش یکم متکی

● سنگ نگاره سربازان سپاه جاویدان - تخت جمشید

ناوهای جنگی را پارسیان و مادی ها بر عهده داشتند.

اشکانیان: اشکانیان به نیروی سواره نظام اهمیت فراوان می دادند و در سپاه اشکانی، نیروی پیاده نظام نقش چندانی نداشت. اساس تشکیلات نظامی اشکانیان، سواره نظام چابکی بود که در هنگام سواری تیراندازی می کرد و باعث از هم پاشیدن لشکر دشمن می شد. مهم ترین جنگ افزارهای این

یکی دیگر از اقدام های بزرگ داریوش یکم، تأسیس نیروی دریایی بود. به تدبیر این پادشاه، چندین پایگاه دریایی در خلیج فارس، دریای سرخ و دریای مدیترانه به وجود آمد. دریانوران ملل مختلف تابع امپراتوری، از جمله فنیقی ها، سوری ها، مصری ها، قبرسی ها و مردمان آسیای صغیر در نیروی دریایی هخامنشیان خدمت می کردند، اما فرماندهی

۱۷- خسرو انوشیروان با استفاده از نیروی دریایی چه کرد؟

را به هم می‌ریخت. سورنا، سردار معروف اشکانی، با همین روش هراس بزرگی در سپاه کراسوس رومی ایجاد کرد و در نبرد حرّان (۵۳ ق.م.) پیروز شد.

ساسانیان: با به قدرت رسیدن خاندان ساسانی، سپاه دائمی و مجهزی به وجود آمد. اصلی ترین بخش این سپاه را سواره نظام سنگین اسلحه زره پوش تشکیل می‌داد که به آن آسواران گفته می‌شد. سر تا پای آسواران با زره‌های فلزی پوشیده

سپاه، تیر و کمان و نیزه بود. دلیل توانمندی سواره نظام اشکانی، پیشینهٔ صحراگردی‌شان بود که به آنان توانایی جنگیدن و تحمل مشقت را داده بود.

اشکانیان به تدریج، سواره نظام دارای سلاح سنگین نیز تشکیل دادند که مجهر به زره و کلاه خود بود. استفاده از صدای طبل نیز در آغاز حملات سپاه اشکانی معمولاً وحشت بسیاری در لشکر دشمن ایجاد می‌کرد و نظم آنها

● سواره نظام سنگین اسلحه اشکانی

نیروی دریایی ساسانی از ابتدای تأسیس این سلسله به وجود آمد. اردشیر بابکان و جانشینان او، از نیروی دریایی برای برقراری امنیت و تحکیم سلطه خود بر خلیج فارس و دریای عمان و سواحل جنوبی آن استفاده کردند. **خسرو انوشیروان** با استفاده از نیروی دریایی، یمن را از اشغال حبشیان که از سوی امپراتوری روم شرقی (رقیب ساسانیان) حمایت می‌شده بود، نجات داد و باب‌المندب و خلیج عدن را به تسلط خود درآورد.

شده بود و حتی اسب‌هایشان نیز پوشش زرهی داشتند. بخش دیگری از سپاه ساسانی را سواره نظام سبک اسلحه که افراد آن مجهز به کمان بودند، تشکیل می‌داد. اعضای سواره نظام از میان جوانان طبقه اشراف و نجبا برگزیده می‌شدند.

پیاده نظام ساسانی عمدتاً شامل رستاییانی بود که اسلحه و تجهیزات مناسبی نداشتند و به لحاظ نظامی، چندان اهمیتی به آنان داده نمی‌شد. از جمله ابتکارات نظامی ساسانیان، استفاده از فیل در جنگ‌ها بود.

۱۸- در مدارس ارتشتارستان چه آموزش‌های داده می‌شد؟

● سنگ نگاره سواره نظام ساسانی – بیشاپور، استان فارس

در دوران ساسانی، مدارسی به نام ارتشتارستان وجود داشت که افراد ارتش در آنجا آموزش می‌دیدند. برخی شواهد نشان می‌دهد که در آن زمان، کتابچه‌هایی با موضوع‌های تخصصی درباره آموزش‌های نظامی از قبیل تشکیلات قشون، فنون جنگ، تیراندازی با کمان، تغذیه سپاهیان و مراقبت از اسبان وجود داشته که مربیان از آنها برای آموزش سربازان استفاده می‌کردند.^{۱۸}

پرسش‌های نمونه

- ۱ منابع دست اولی را که از آنها برای تدوین و تألیف این درس استفاده شده است، از متن درس استخراج و فهرست کنید.
- ۲ نقش داریوش بزرگ را در طراحی و ساماندهی نظام اداری – سیاسی هخامنشیان، ارزیابی و تحلیل کنید.
- ۳ تفاوت شیوه‌های حکومت هخامنشیان و اشکانیان را به لحاظ تمرکز و یا عدم تمرکز قدرت، به طور مستدل توضیح دهید.
- ۴ مجلس‌های دوران اشکانیان چه نقشی در اداره امور کشور داشتند و اعضای آنها چه گروه‌هایی بودند؟
- ۵ علل و نتایج گسترش تشکیلات اداری (نظام دیوان‌سالاری) را در زمان ساسانیان توضیح دهید.
- ۶ وضعیت قضاؤت و دادرسی را در زمان هخامنشیان، در چهار سطر، خلاصه کنید.
- ۷ شباهت‌ها و تفاوت‌های سپاهیان اشکانی و ساسانی را از متن درس استخراج و فهرست کنید.

شرکت در آزمون های سرای تاریخ
www.azmoon.sarayetarikh.ir

آزمون های آنلاین سرای تاریخ

- ✓ پایه دهم (تاریخ ۱)
- ✓ پایه یازدهم (تاریخ ۲)
- ✓ پایه دوازدهم (تاریخ ۳)

سوالات تستی درس به درس بصورت رایگان
آزمون های جامع کنکوری درس تاریخ
نمونه سوالات امتحانی

دانلود سوالات درس به درس تاریخ (۱) ، تاریخ (۲) ، تاریخ (۳)

وب سایت سرای تاریخ مرجعی کامل درباره تاریخ ایران و جهان

www.sarayetarikh.ir

سایت عضویت و شرکت در آزمون ها

ایمیل : sarayetarikh@gmail.com

تهییه و تنظیم : ابوالفضل فدائی (دبیر تاریخ)